

ANNA JAKUBOWICZ-BRYX

UNIwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

WPLYW ROZUMIENIA POJĘCIA PATRIOTYZMU NA KSZTAŁTOWANIE POSTAW PATRIOTYCZNYCH UCZNIÓW W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

UNDERSTANDING THE NOTION OF PATRIOTISM AND INFLUENCING PATRIOTIC
ATTITUDES IN EARLY-SCHOOL EDUCATION STUDENTS

EINFLUSS DES VERSTEHENS DES BEGRIFFS PATRIOTISMUS AUF DIE GESTALTUNG
DER PATRIOTISCHEN EINSTELLUNG DER SCHÜLER IN DER FRÜHSCHULBILDUNG

WPROWADZENIE

Patriotyzm, choć jest wartością ponadczasową, niejednokrotnie nawet determinującą zachowania obywateli, a przez to wpływającą i kształtującą bieg historii, różni się w swoich założeniach i przejawach w zależności od tego, w jakich czasach się pojawia i rozwija. Teraźniejszość z towarzyszącymi jej pokojem i brakiem konfliktów światowych wymusza konieczność zweryfikowania tradycyjnego rozumienia tego pojęcia, dla którego charakterystyczna była walka, męczeństwo i ofiara. Patriotyzm XXI w. wymaga zatem nowych środków wyrazu, adekwatnych do rodzących się aktualnie warunków i okoliczności¹.

Przygotowanie nauczyciela do świadomej realizacji zadań związanych z wychowaniem patriotycznym we współczesnej szkole wymaga wyposażenia go w odpowiednią wiedzę merytoryczną. Działalność nauczyciela powinna zmierzać do kształtowania u swoich podopiecznych „respektu dla humanistycznych wartości, do rozwijania postaw zgodnych z tymi wartościami oraz do nakłaniania ich do ustawicznego doskonalenia siebie i własnego otoczenia. Jego zadaniem stało się również wdrażanie uczniów do ponoszenia odpowiedzialności za swoje słowa i czyny oraz uczenie tolerancji”². Transformacja ustrojowa spowodowała, że nauczyciel musiał zrezygnować ze swojej kierowniczej roli na rzecz bycia facylitatorem ucznia, stwarzając mu możliwości i pomagając w określaniu i osiąganiu własnych celów. Tylko bowiem „nieustający dialog z młodzieżą sprzyja kształtowaniu aktywnego patriotyzmu”³. Patriotyzmu rozumianego jako „prawo do twórczego krytycyzmu i odwagi mówienia nieraz gorzkiej prawdy o Polsce i narodzie”⁴.

Jednym z kluczowych zadań współczesnego wychowania patriotycznego uczniów jest z pewnością uświadamianie i rozbudzanie w uczniach tożsamości narodowej, a także przy-

¹ J. Nowak-Jeziorański, *O patriotyzmie i nacjonalizmie*, „Gazeta Wyborcza”, 10-11.11.2003.

² C. Kupisiewicz, *Wizja szkoły przyszłości – zarys modelu*, [w:] Bogaj A. (red.), *Realia i perspektywy rozwoju reform oświatowych*, IBE, Warszawa 1997, s. 111.

³ J. Bogusz, *Rola autorytetu nauczyciela w wychowaniu patriotycznym młodzieży szkolnej i wojskowej*, [w:] Jeziorowski E. (red.), *Wychowanie patriotyczne młodzieży*, Arcanus, Bydgoszcz 1995, s. 15.

⁴ Ibidem.

wiązania do całego kontynentu. Zobligowało do tego wejście Polski do Unii Europejskiej. Działania nauczycieli dbających o kształtowanie postaw patriotycznych mają się przyczynić do zrozumienia oraz pogodzenia przez uczniów sensu takich wyrażen, jak: „Jestem Polakiem” oraz „Jestem Europejczykiem”.

WYCHOWANIE PATRIOTYCZNE W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Podstawa programowa opracowana dla I etapu edukacyjnego formuluje jedynie ogólne zalecenia dotyczące kształcenia i wychowania. Spośród celów edukacyjnych opracowanych dla całego etapu kształcenia zintegrowanego tylko jeden odnosi się do wychowania patriotycznego, brzmiąc ponadto bardzo ogólnikowo: „wspomaganie poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju”⁵. Zadaniem szkoły ściśle korespondującym z tym celem jest zatem: „uświadczenie uczniom, że wspólnoty, takie jak rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna, stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki”⁶. Opracowana przez MEN podstawa programowa określa również zakres podstawowych treści, z którymi uczniowie muszą zostać zapoznani, aby wspomniane powyżej zadanie odnoszące się do kształcenia w duchu patriotyzmu mogło być zrealizowane. Treści odwołujące się do wychowania patriotycznego zredukowane są w zasadzie do dwóch punktów: (1) ojczyzna, jej symbole i święta narodowe; baśnie i legendy narodowe; (2) obrazy z przeszłości⁷.

Uszczegółowieniem i rozwinięciem podstawy programowej jest program nauczania. Obecnie na rynku dostępnych jest 59 różnych programów nauczania dla I etapu edukacyjnego. Analiza sposobu ujęcia treści z zakresu wychowania patriotycznego w tych programach wykracza znacznie poza możliwości tego opracowania. Należy jednak stwierdzić, że treści zawarte w programach nauczania i podręcznikach im odpowiadających dają tylko ogólny obraz różnych sposobów i możliwości pracy nauczyciela z uczniami zmierzającej do ukształtowania w umysłach dzieci świadomości narodowej. Zakres przedstawionych treści jednoznacznie wskazuje, że oddziaływanie nauczyciela na uczucia i umysły swoich uczniów nie może ograniczać się tylko i wyłącznie do opracowania tych treści. Mogą one stanowić jedynie podstawę i punkt wyjścia do bardziej rozległej pracy dydaktyczno-wychowawczej odwołującej się do wychowania patriotycznego. Zarys, przebieg oraz efekty realizacji oddziaływania w znacznej mierze są uzależnione również od pomysłowości, zaangażowania i aktywności nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej.

Należy jednocześnie podkreślić, że tworzenie się postaw patriotycznych u dzieci nie może być tylko wynikiem zamierzonych oddziaływań szkolnych. Rodzina jako pierwsze środowisko wychowawcze dziecka jest miejscem, w którym następuje wrastanie w społeczeństwo. „W rodzinie uczy się mowy ojczystej, zasad ładu społecznego, tolerancji, równości oraz poszanowania innych”⁸. Wychowanie w rodzinie determinuje także w znacznym stopniu zachowanie się jednostek, ich stosunek do innych osób, do świata wartości

⁵ Podstawa programowa zatwierdzona przez MEN 15.02.1999 r., „Dziennik Ustaw RP” nr 14, 23.02.1999, Biblioteczka reformy, MEN, s. 16.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, s. 17.

⁸ W. K a r o w s k i, *Wychowanie patriotyczne w rodzinie w okresie przemian*, [w:] Jeziorowski E. (red.), *Wychowanie patriotyczne młodzieży*, Arcanus, Bydgoszcz 1995, s. 171.

oraz systemu norm i wzorów postępowania⁹. Iniewski, podkreślając ogromne znaczenie wychowawcze rodziny, stwierdza, że jest ona pierwszą i zarazem decydującą instytucją osobotwórczą. To ona w pierwszej fazie wychowania i kształtowania osobowości ludzkiej wyposaża ją w wiadomości, wartości, nawyki oraz umiejętności, które w późniejszej fazie są już utrwalane, wzmacniane i rozwijane przez szkołę¹⁰.

Jedynie wspólna realizacja – przez rodziców i wychowawców – działań zmierzających do ukształtowania postaw patriotycznych stworzy możliwość pełnego, wszechstronnego i harmonijnego rozwoju osobowości dziecka w tym zakresie.

ROZUMIENIE POJĘCIA PATRIOTYZMU W ŚWIETLE BADAŃ

Patriotyzm należy do tej grupy pojęć, które są znane każdemu człowiekowi – bez względu na wiek, pochodzenie, wykształcenie. Każdy potrafi je zdefiniować i choć definicje te mają często charakter jedynie intuicyjny, w większości oddają jego sens i istotę. Przygotowane i przeprowadzone wśród 50 uczniów klas trzecich i ich rodziców badania sondażowe miały dać odpowiedź, na ile pojęcie patriotyzmu rozumiane jest przez uczniów w edukacji wczesnoszkolnej i jak to wpływa na kształtowanie postaw patriotycznych dzieci. Przeprowadzono ankietę dotyczącą stosunku dziecka i jego najbliższej rodziny do kraju ojczystego oraz test wiadomości sprawdzający wiedzę uczniów o ich własnym kraju. Wyniki badań przedstawione są poniżej.

Analiza wiedzy na temat położenia geograficznego kraju oraz jego stolicy

Z określeniem Polski jako swojej Ojczyzny radzi sobie większość badanych uczniów (87%). Stąd też zapewne spora część badanych potrafiła wysnuć logiczny wniosek, że rodząc się i mieszkając w Polsce, jest się Polakiem. Własną narodowość potrafiło bowiem określić 62% badanych. Znaczący odsetek uczniów zna również kontynent, na którym znajduje się Polska, ponieważ 70% potrafi nazwać kontynent europejski. Niestety znacznie trudniejsze okazało się określenie morza graniczącego z Polską. Tylko 52% badanych zna Morze Bałtyckie. Badania dowiodły, że pewną trudność sprawiło uczniom określenie sąsiadów Polski. Spośród prawidłowo udzielonych odpowiedzi na pierwszy plan wysuwa się znajomość takich krajów jak: Niemcy – 65%, Czechy – 30%, Rosja – 25%, Ukraina – 20%, Białoruś – 18%, Słowacja – 15%, Litwa 5%. Pojawiały się jednak również odpowiedzi błędne, według których w opinii trzecioklasistów z państwem polskim sąsiadują kraje należące do Unii Europejskiej, takie jak Francja czy Hiszpania.

Analiza wyników wskazuje, że uczniowie mają zadowalającą wiedzę odnośnie polskich stolic. Spośród badanych, 75% zna pierwszą oraz aktualną stolicę Polski. Ponad połowa (55%) wie również, że w przeszłości także i Kraków uznawany był za stolicę państwa polskiego. Mimo dobrej znajomości nazwy aktualnej stolicy, uczniowie nie kojarzą, że Warszawa wywodzi się od imion legendarnych założycieli – Warsa i Sawy. Tylko 42% osób wskazało na związek tych imion z nazwą stolicy. Wśród błędnych odpowiedzi dominującymi byli Lech i Czech – to ich uczniowie kojarzą z historią założenia stolicy. Bada-

⁹ J. Maciaszkowa, *Wychowanie patriotyczne i internacjonalistyczne we współdziałaniu szkoły z rodziną*, [w:] Iniewski F. (red.), *Aktywizacja młodzieży w procesie patriotycznego i internacjonalistycznego wychowania*, IBP, Warszawa 1987, s. 117.

¹⁰ F. Iniewski, *Ogólne prawidłowości wychowania patriotycznego uczniów w szkole*, WSiP, Warszawa 1985, s. 162-163.

nia wykazały także, że choć uczniowie świadomi są podziału Polski na miasto i wieś, nie do końca potrafią zaklasyfikować poszczególne miejscowości do tych grup. Za ledwie 52% zaklasyfikowała Warszawę do grupy miast. Pozostali potraktowali ją jako wieś, województwo czy nawet państwo. Taki sam odsetek dzieci wiedział, że na herbie Warszawy widnieje syrena. Wśród błędnych odpowiedzi pojawiał się często rycerz bądź orzeł. Znajomością największej polskiej rzeki przepływającej przez Warszawę wykazała się jedynie połowa badanych uczniów. Spośród błędnych odpowiedzi, najczęściej pojawiającą się była, najlepiej znana uczniom ze względu na miejsce zamieszkania, Brda.

Analiza wiedzy na temat symboli narodowych państwa polskiego

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość uczniów wykazuje znaczną wiedzę dotyczącą polskiego godła. Spośród badanych, 60% potrafi prawidłowo określić kolor tła, 67% bezbłędnie wskazuje na kierunek głowy Orła Białego, aż 85% wie, jakiego koloru jest jego korona. Tyle samo osób potrafi także podać pełną nazwę Orła, jak również taka sama grupa badanych legitymuje się znajomością symboliki polskiego godła. Jeszcze lepsze wyniki uczniowie uzyskali w zadaniu polegającym na samodzielnym pokolorowaniu wizerunku godła. Aż 92% badanych prawidłowo wykonało to zadanie. Świadczy to o tym, że badani lepiej pamiętają szczegóły związane z wizerunkiem godła, gdy obserwują go bezpośrednio podczas wypełniania kolorami niż gdy go opisują.

Okazuje się również, że choć nie wszyscy potrafią określić, ile obowiązuje w Polsce barw narodowych (72% potrafi), zdecydowana większość, bo aż 95% potrafi bezbłędnie nazwać te barwy, podając kolor biały i czerwony. Znaczący odsetek badanych (97%) prawidłowo wskazał spośród różnych wzorów wizerunek polskiej flagi.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że 97% uczniów potrafi określić, że polskim hymnem jest „Mazurek Dąbrowskiego”. Niestety za ledwie 5% dzieci potrafi prawidłowo wskazać na Józefa Wybickiego jako autora słów tej pieśni. Uczniowie najczęściej twierdzą, iż autorem słów hymnu jest Jan Henryk Dąbrowski. Problemem okazuje się również wskazanie sytuacji, w których hymn ten jest wykonywany – za ledwie 18% wymienia uroczystości państwowe. Co czwarte dziecko wie także, w jaki sposób należy zachować się podczas wykonywania tej pieśni. O wiele lepiej uczniowie radzą sobie z samą znajomością słów hymnu państwowego. Ok. 90% potrafi bezbłędnie uzupełnić brakujące słowa w tekście pieśni.

Analiza wiedzy na temat świąt państwowych oraz wybitnych osobowości polskich

Badania dowiodły, że sporą trudność sprawia uczniom określenie pory roku, w której obchodzone jest święto narodowe. Informację, że Święto Uchwalenia Konstytucji 3 Maja obchodzone jest wiosną, zna 55% badanych. Natomiast w przypadku Święta Niepodległości za ledwie 20% uczniów prawidłowo określiło porę roku. Zdecydowanie obszerniejsza jest wiedza dzieci na temat święta majowego. Spośród nich, 73% potrafiło wskazać, że wiosenne święto państwowe związane jest z uchwaloną w XVIII w. konstytucją i obchodzone jest 3 maja. Natomiast tylko 25% wie, że odzyskanie niepodległości, wyznaczające datę kolejnego święta narodowego, miało miejsce 11 listopada. Znaczenie Święta Uchwalenia Konstytucji 3 Maja rozumie 51% uczniów. Pokrywa się to z wiedzą badanych dotyczącą określenia, czym jest konstytucja. Połowa uczniów potrafi ją zdefiniować. Z przeprowadzonych badań wynika, że 55% dzieci wie, w jaki sposób obchodzi się święta państwowe. Jest to naturalną konsekwencją wcześniejszych wyników, ponieważ uczniowie zdający sobie sprawę z istnienia świąt narodowych, rozumiejący ich istotę i znacze-

nie wiedzą, w jaki sposób się je celebryje. Spośród wszystkich badanych, tylko 36% wie o tym, że główne uroczystości państwowe zorganizowane z okazji świąt narodowych odbywają się w Warszawie, przy Grobie Nieznanego Żołnierza.

Okazało się, że uczniowie posiadają znaczny zasób wiedzy na temat wybitnych Polaków, o których informacje pojawiają się w podręcznikach i programach nauczania. Najbardziej znany jest Jan Matejko – 85%, zaraz po nim Józef Piłsudski – 80%, następnie Mikołaj Kopernik – 76% i Fryderyk Chopin – 75%. Listę zamyka Adam Mickiewicz, którego zna ponad połowa badanych – 55%.

Analiza emocjonalnego stosunku badanych do Ojczyzny

Najbliższe dla badanych uczniów są następujące określenia podawane przez dzieci w stosunku do własnego kraju: Ojczyzna (75%), kraj ojczysty (70%), Rzeczpospolita Polska (67%), ziemia rodzinna (62), państwo polskie (55%). Pojawiały się również w mniejszym odsetku takie sformułowania, jak mój dom, ukochany kraj, kraj, o który muszę dbać, rodzinna ziemia itp. Z wypowiedzi wynika, że badani postrzegają Ojczyznę jako miejsce, w którym mogą mieszkać, czuć się bezpieczni, szczęśliwi, o które również muszą dbać i które przede wszystkim jest bliskie ich sercu. Nieco trudniejszym zadaniem okazało się opisanie swojej Ojczyzny w 5 zdaniach. Jedynie 30% badanych podjęło się realizacji tego zadania. Opinie te można zaklasyfikować do 3 grup: pierwsza obejmuje wypowiedzi świadczące o emocjonalnym stosunku do kraju, w którym mieszka badany (Polska jest piękna, wspaniała, kochana, super, ładna, czysta, znana i lubiana, lepsza od innych, ma piękne zabytki, jest w niej wesoło, chroni ludzi); druga dotyczy wypowiedzi na temat historii państwa polskiego (Polska wygrała wiele wojen, odzyskała niepodległość, może się poszczycić wieloma sławnymi osobami w historii); trzecia – wypowiedzi zapewniających o przywiązaniu i miłości badanego do własnego kraju.

Analiza rozumienia pojęcia patriotyzm

Badania dowiodły, że blisko połowa respondentów jest w stanie prawidłowo wskazać wyrażenia charakteryzujące patriotę. Najwięcej uczniów wskazuje na przywiązanie do polskiej ziemi (57%) jako określenie typowe dla patrioty polskiego, następnie na darzenie miłością Ojczyzny (55%), potem pragnienie szczęścia dla państwa (52%), obronę Ojczyzny (50%) i wreszcie zachwyty nad krajem rodzinnym (47%). Uczniowie poproszeni o dopisanie do powyższej listy dodatkowych określeń wykonali to zadanie w znikomym zakresie. Wśród dodatkowych propozycji wymienić można: ma szacunek dla swojego państwa i prezydenta, pomaga biednym ludziom, nie zaśmieca kraju, pilnuje porządku, kocha swoją Ojczyznę, broni Polski, dba o to, by Polska była ładna, walczy dla Polski. Trudniejsze okazało się zadanie polegające na samodzielnym napisaniu cech i określeń, którymi charakteryzuje się patriota. Pojawiły się 24 określenia zaproponowane przez dzieci, jednak do patrioty odnosiło się zaledwie 9 z nich. Pozostałe (np. dobry, miły, mądry, odważny, szczęśliwy itp.) mogą cechować każdego człowieka, bez względu na jego stosunek do kraju ojczystego. Analizując wyniki uzyskane w zadaniu polegającym na podawaniu określeń typowych dla człowieka, który jest zaprzeczeniem patrioty, można zauważyć, że badani tworzyli te określenia poprzez negowanie, zaprzeczanie wyrażen charakteryzujących patriotę. To zadanie również wykonała nieznaczna liczba uczniów (35%). Większym zainteresowaniem ze strony badanych cieszyło się zadanie polegające na opisywaniu własnej reakcji, podaniu propozycji zdań skierowanych do osoby wyśmiewającej symbole narodowe. Realizacji tego zadania podjęło się 57% badanych. Najczęściej pojawiające się sformulowa-

nia to: „bez symboli nie bylibyśmy Polakami”; „bez symboli nie byłoby kraju”; „Dlaczego nie kochasz Ojczyzny?”; „symbole są jakby naszą rodziną”.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI Z BADAŃ

Nie ulega wątpliwości, że zdecydowana większość badanych uczniów potrafi podać podstawowe informacje na temat własnego kraju. Jest to zapewne spowodowane tym, że informacje te są najczęściej utrwalane i w domu, i w trakcie realizacji zajęć o tematyce narodowej, które opracowuje się w każdej klasie w ramach I etapu edukacyjnego. O wiele większe problemy napotykać uczniowie w zakresie zagadnień bardziej szczegółowych, rozwijających i pogłębiających to minimum wiedzy. Z zagadnieniami tymi uczniowie zapoznają się tylko jednorazowo podczas trzyletniego cyklu kształcenia, stąd zaistniałe braki w wiedzy (na przykład w zakresie sąsiadujących z Polską państw).

Zarówno uczniowie, jak i rodzice badanych deklarują swój udział w obchodach świąt państwowych. Uroczystości te okazują się być doskonałym przyczynkiem dla dorosłych Polaków do rozmów ze swoimi dziećmi na temat znaczenia tych świąt oraz skrótowego nakreślenia choć kilku wydarzeń z przeszłości państwa polskiego.

Niestety, mimo bogatej oferty niektórych pakietów edukacyjnych, zaledwie połowa uczniów legitymuje się wystarczającą wiedzą odnoszącą się do przeszłości państwa polskiego. Są to jednak osoby, które nie tylko przyswajają sobie wiadomości przekazywane w toku zajęć szkolnych, ale również prowadzą z rodzicami i niekiedy z rówieśnikami rozmowy na temat historii własnego kraju bądź też komentują z nimi wydarzenia bieżące. Wśród tej grupy największą popularnością cieszą się dzieje państwa polskiego związane z wojnami, okresem zaborów, konfliktów z Krzyżakami oraz wydarzeniami, w których główną rolę odegrały wybitne osobistości Polski, np. Kopernik czy Jan Paweł II. Wybór tych wydarzeń z pewnością uzasadnić można tym, że najprawdopodobniej najczęściej pojawiają się one w opowieściach najstarszych członków rodziny, z którymi badani mają styczność, i dlatego najbardziej utkwiły im w pamięci. Z tego wynika również, że udział w wychowaniu patriotycznym uczniów mają nie tylko nauczyciele odpowiedzialni za zapoznanie dzieci z określonym zasobem wiedzy, ale także rodzice, dziadkowie i inni członkowie rodziny, których obowiązkiem jest uzupełnienie oddziaływań wychowawczych prowadzonych przez szkołę.

Osobiste odczucia i przemyślenia uczniów są jednak uwarunkowane preferencjami i poglądami rodziców. Mimo to, umożliwiają stworzenie współczesnego obrazu Polski widzianej oczyma najmłodszych obywateli. Na obraz ten składają się jednakże nie tylko pozytywne aspekty postrzegania państwa. Badania wyraźnie pokazały, że przed dziećmi nie da się ukryć pewnych niedociągnięć i współczesnych problemów kraju, ale z pewnością, dzięki takiej wiedzy, mogą być one od początku świadome mechanizmów funkcjonowania swojego państwa i tym samym być może nie rozczarują się, gdy dorosną. Od początku będąc świadomymi jego możliwości i ograniczeń, będą mogły racjonalnie go ocenić i wyrobić sobie określony, zgodny z rzeczywistością pogląd na świat. Unikanie bowiem pewnych drażliwych tematów, omijanie zagadnień czy wybielanie niektórych problemów na pewno nie wpłynie korzystnie na rozbudzanie w umysłach uczniów świadomości narodowej.

Charakterystyczne dla badanych uczniów jest jednak to, że choć nie mają jeszcze sprezygowanych ściśle planów i pomysłów, w jaki sposób można chronić Ojczyznę i przyczynić się do jej faktycznego rozwoju oraz pomyślności, każdy z nich już teraz wykazuje

i deklaruje chęć prowadzenia działań, które doprowadzą do rozkwitu kraju. Obietnice składane na tym etapie rozwoju nie są jeszcze na tyle stabilne, by jednoznacznie stwierdzić, że nic się już nie zmieni, nie ulega jednak wątpliwości, że podstawowy cel wychowania patriotycznego realizowanego w ramach I etapu edukacyjnego został osiągnięty. Uczniowie, formułując takie deklaracje, pokazują, że mają zaszczerpione przywiązanie do Ojczyzny, szacunek do jej symboli oraz utożsamiają się z własną grupą narodową. Czują więc, że mają swoje określone miejsce na świecie. Jest to zatem solidna baza, którą można rozwijać w miarę dorastania do nowej wiedzy i obowiązków, a także podstawa, na której można budować określone postawy uwzględniające przywiązanie do kraju ojczystego.

Badania jednoznacznie potwierdziły, że marzeniem wielu dorosłych Polaków, bez względu na płeć, poziom wykształcenia i pochodzenie społeczne, jest wychowanie swoich dzieci na dobrych obywateli – uczciwych, odpowiedzialnych, zaradnych, a przy tym szczerych, sprawiedliwych, tolerancyjnych i lojalnych. Do uzyskania takich samych efektów wychowawczych zmierzają także wszystkie działania podejmowane przez szkołę i nauczycieli-wychowawców. Można mieć zatem nadzieję, że przy ścisłej i zintegrowanej pracy domu rodzinnego i szkoły uda się w konsekwencji osiągnąć zamierzony cel – przygotować dzieci do czynnego uczestnictwa w życiu narodu i odczuwania więzi ze swoją Ojczyzną.

WPLYW ROZUMIENIA POJĘCIA PATRIOTYZMU NA KSZTAŁTOWANIE POSTAW PATRIOTYCZNYCH UCZNIÓW W EDUKACJI Wczesnoszkolnej

Słowa kluczowe: patriotyzm, wychowanie patriotyczne, edukacja wczesnoszkolna.

Streszczenie: Patriotyzm jako wartość ponadczasowa determinuje zachowania obywateli, wpływając i kształtując tym samym bieg historii. Przygotowanie nauczyciela do świadomej realizacji zadań związanych z wychowaniem patriotycznym we współczesnej szkole wymaga wyposażenia go w odpowiednią wiedzę merytoryczną. Przygotowane i przeprowadzone wśród uczniów klas trzecich i ich rodziców badania sondażowe miały dać odpowiedź, na ile pojęcie patriotyzmu rozumiane jest przez uczniów w edukacji wczesnoszkolnej i jak to wpływa na kształtowanie postaw patriotycznych dzieci. Badania objęły analizę wiedzy dzieci na temat położenia geograficznego kraju, jego stolicy, symboli narodowych, świąt państwowych oraz wybitnych osobowości polskich. Poddano analizie również emocjonalny stosunek badanych do Ojczyzny oraz zweryfikowano rozumienie pojęcia patriotyzmu przez dzieci z klas niższych. Określono stosunek dzieci i ich rodziców do zamieszkiwanego kraju. Badania wykazały, że uczniowie wiedzę o swoim kraju, jak również stosunek do niego wypracowują sobie nie tylko poprzez uczestnictwo w zajęciach szkolnych, ale przede wszystkim podczas osobistych obserwacji prowadzonych poza szkołą.

UNDERSTANDING THE NOTION OF PATRIOTISM AND INFLUENCING PATRIOTIC ATTITUDES IN EARLY-SCHOOL EDUCATION STUDENTS

Key words: patriotism, patriotic education, early-school education.

Abstract: As a timeless value, patriotism determines the behavior of citizens, thus influencing and developing the course of history. Preparing the teacher for a conscious realization of the tasks involving patriotic education in the modern school requires that they be equipped with the right factual knowledge. The question of how the notion of patriotism is understood by pupils in the early-school educational system and how this shapes patriotic attitudes of children was to be answered by a survey prepared and carried out among pupils of the third classes and their parents. The research covered an analysis of the knowledge of children on the subject of the geographical situation of their country, its capital city, national symbols, public holidays and outstanding Polish historical figures. Also the emotional relationship to homeland was analyzed, and how the notion of patriotism is understood by children from lower classes was verified. The attitude of children and their parents to the inhabited country was described, too. The research showed that students were developing the knowledge about their country; both the knowledge and the patriotic attitude were shaped not only through participation in school classes but also, and above all, during individual observation outside of school.